

Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
23.9.2010 12u-14u.

In de 'Global Cities Index' van het toonaangevende Amerikaanse tijdschrift FOREIGN POLICY, waarvan de '2010 Ranking' net verscheen, staat Brussel op een redelijk indrukwekkende 11de plaats. De Europese, Belgische en Vlaamse hoofdstad wordt enkel voorafgegaan door veel grotere vaste waarden zoals Londen en Parijs, New York, LA en Chicago, of Tokyo, Seoul en Singapore. Maar Brussel staat een heel eind voor belangrijke andere Europese centrumsteden als Berlijn, Amsterdam, Wenen, Madrid en Rome of wereldsteden als Washington DC, Beijing, Moskou of Johannesburg. Nu zijn zulke 'rankings' altijd voor een stukje arbitrair en valt moeilijk echt te achterhalen volgens welke criteria ze precies tot stand komen. Toch vermeldt FOREIGN POLICY uitdrukkelijk dat naast voor de hand liggende economische en politieke factoren (zoals het aantal bedrijven uit de 'Fortune Global 500' – lijst dat in een stad gevestigd is of het aantal ambassades en politieke 'thinktanks' dat een stad telt), ook de factoren 'cultuur' en 'innovatie' belangrijke graadmeters zijn geweest. Ook die laatste twee dragen volgens FOREIGN POLICY zonder enige twijfel bij tot de impact die een stad heeft tot ver voorbij zijn eigen grenzen. En zelfs al vult het tijdschrift de factor 'cultuur' op eerder traditionele wijze in – zo telt bv vooral de aanwezigheid van prestigieuze musea, toch is het opvallend en lovenswaardig dat men überhaupt oog heeft voor de 'software' van steden, en niet alleen voor zijn kwantificeerbare 'hardware'.

Niettemin is mijn vermoeden dat Brussel niet op die 11de plaats is beland omwille van zijn culturele troeven en aantrekkingskracht. Ongetwijfeld hebben zijn economische en politieke kwaliteiten de doorslag gegeven – zijn bijzondere plaats in voornamelijk internationale politieke netwerken als Belgische, Europese en NAVO-hoofdstad, en als belangrijke NGO-hub, en zijn zeer stevige aandeel in het Belgische BBP. En met zijn culturele kenmerken is het internationaal allicht net zo gesteld als in de stad zelf: relatief onbekend en dus ook relatief onbemind.

Soms denk ik weleens dat we proef op de som zouden moeten nemen en een hele reeks cultuurhuizen en werkingen in Brussel, van zeer grootschalig naar zeer kleinschalig, gedurende een volledig jaar zouden moeten stil leggen. Als we ons nu eens proberen voor te stellen hoe het er in Brussel aan toe zou gaan, wanneer er geen Zinneke-parade meer is en wanneer Zinneke ook zijn werk dieptewerk met stadsbewoners in vele Brusselse wijken stop zet, wanneer het KunstenFestivalDesArts onze stad in mei niet meer verbindt met tal van internationale artistieke dynamieken en netwerken, wanneer een klein performance-collectief als C&H via zijn 'Postcards from the Future' – project niet meer zichtbaar maakt uit hoeveel verschillende steden en groepen van mensen Brussel eigenlijk bestaat, als de KVS en Bozar niet meer duidelijk maken dat onze stad niet enkel een intens Congolees en Afrikaans verleden maar ook heden heeft, als een Franstalig theater als 'Les Tanneurs' in de zeer multiculturele en achtergestelde Marollenwijk geen werking meer ontwikkelt die daadwerkelijk een conversatie met en tussen al die bewoners op gang tracht te brengen, als het Kaaitheater samen met tal van culturele en sociale partners uit de Kanaalzone en Molenbeek geen 'Festival Canal' in de steigers meer zet om zo een centraal maar verwaarloosd deel van de stad een nieuwe dynamiek en

bestemming te geven, als kunstopleidingen zoals PARTS, de dansschool van An Teresa De Keersmaeker, de theateropleiding Rits en de architectuuropleiding van La Cambre geen aantrekkingspolen meer zijn voor internationaal jong talent uit de rest van ons land en de wereld, dat zich vervolgens vaak definitief in onze stad vestigt, en als een centrum voor hedendaagse beeldende kunst als Wiels niet langer meer actief is in een allerm minst evidente hoek van Vorst.

Zo een maatregel zou waarschijnlijk geen onmiddellijke impact hebben op de 'ranking' van Brussel in 'Global Cities Index', maar de gevolgen zouden wel reëel en onmiddellijk zijn. Voor een stukje op het vlak van prestige: musea die kunnen concurreren met het Louvre in Parijs, het Stedelijk Museum in Amsterdam, het Tate Modern in Londen of het Guggenheim in Bilbao, heeft Brussel jammer genoeg niet. Maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat het KunstenFestival des Arts, Bozar, het Kaaithheater, de Zinneke parade, de KVS of Wiels, Brussel geen extra glans en uitstraling bezorgen. Daarnaast natuurlijk in zeer directe zin op socio-economisch vlak: een huis als de KVS stelt niet alleen een kleine honderd mensen te werk, voltijds en deeltijds, het heeft daarnaast ook een rechtstreekse impact op de wijk waarin het is gevestigd. Sinds de KVS weer gevestigd is in zijn gerenoveerde schouwburg in de Lakensestraat, openden er in de onmiddellijke omgeving tal van restaurants en handelszaken en werd er duidelijk geïnvesteerd in het renoveren of zelfs herbouwen van allerlei panden in de omgeving van het theater. Ook al bestaat er uiteraard een groot risico dat die vervolgens aan veel te hoge prijzen worden verhuurd of verkocht en dreigen er problemen te ontstaan voor de oorspronkelijke bewoners, het neemt niet weg dat het een goede zaak is dat er iets op gang komt op het vlak van investeringen in vastgoed in de tot voor kort eerder verkommerde Lakensestraat en Yzerwijk.

Kortom, dit zijn twee terreinen waarop de kunsten en de cultuur in Brussel een wezenlijk verschil maken. Allereerst symbolisch kapitaal en prestige, (ook al zou het, even tussen haakjes, wat dat laatste betreft wel iets meer mogen zijn. Prestige kan immers nooit kwaad en ik vind het dan ook echt een gemiste kans dat er in Brussel bv amper wordt geïnvesteerd in indrukwekkende projecten op het vlak van hedendaagse architectuur. We zijn de Europese hoofdstad maar noem mij drie voorname Europese architecten die de voorbije decennia hebben kunnen meedenken over hoe onze stad eruit ziet en er zelf een bijdrage toe hebben kunnen leveren? U zal ze volgens mij niet vinden.)

En ten tweede dus het directe socio-economische terrein: we moeten er vanuit de cultuur niet vies van zijn om nu en dan ook eens te benoemen wat wij aan de samenleving in louter kwantificeerbare zin terug geven in ruil voor de investeringen die die samenleving in onze sector doet. De werkgelegenheid, de lokale middenstand en de vastgoedsector varen meer dan wel bij onze aanwezigheid.

Toch denk ik dat de voornaamste bijdrage van de culturele sector in Brussel tot het samenleven in de stad zich situeert op een ander vlak. Prestige en glamour bieden maar heel gedeeltelijke antwoorden op de problemen waarmee deze stad wordt geconfronteerd. En ook al zei ik net dat we onze impact ook in kwantificeerbare termen moeten durven uitdrukken, ik vind dat we er vooral op moeten durven insisteren dat onze meerwaarde uiteindelijk elders ligt. In alle bescheidenheid ben ik van mening dat er in de culturele sector in deze stad op zeer zinvolle wijze wordt nagedacht over de stad van morgen, over

het Brussel waar wij met zijn allen binnen 10 jaar graag in zouden leven. Klein –en grootschalige projecten, individuele artiesten en grote huizen, gezelschapjes of festivals, en niet te vergeten de sector als geheel: op veel heel uiteenlopende plekken worden er constant pogingen ondernomen om voorstellen, modellen en scenario's te ontwikkelen voor hoe het samenleven er op een aantal cruciale vlakken zou kunnen uitzien in de nabije toekomst.

Om enkele van die cruciale vlakken op te sommen: allereerst het ecologische terrein. Vele huizen in Brussel, zoals de Ancienne Belgique en het Kaaitheter met de steun van tal van anderen, hebben de voorbije jaren al enorme stappen gezet in het ontwikkelen van ecologisch verantwoorde manieren om cultuurhuizen te runnen en artistieke projecten te ontwikkelen.

Ook op het vlak van de bestuurscultuur zijn er een aantal cultuurhuizen die zich hebben geëngageerd in andere en innovatieve werkvormen: permanent overleg op en tussen alle niveaus, complexe oefeningen in democratie op de werkvloer en breed gedragen projecten waarin de term 'ownership' echt betekenis krijgt voor zeer diverse groepen in de stad, zowel binnenshuis dus als in de sociale omgeving van dat huis. Zulke evoluties zijn niet meteen zeer zichtbaar, maar vormen in de praktijk waardevolle en noodzakelijke experimenten in basisdemocratie in een stad en wereld waarin er nog altijd verschrikkelijk veel 'topdown' wordt gedacht en gewerkt.

Maar op de allereerste plaats heb ik het natuurlijk over Brussel als meertalige en multiculturele stad. De culturele sector in deze stad, zowel aan Nederlandstalige als aan Franstalige kant, heeft het voorbije decennium op tal van vlakken en manieren geïnvesteerd in samenwerkingen en concrete projecten over alle gemeenschapsgrenzen heen, die een opstap kunnen zijn naar betere vormen van samenleven op andere maatschappelijke terreinen. Het Kunstenweekend BRXLBRAVO, het culturele akkoord dat door meer dan honderd Brusselse culturele organisaties werd ondertekend in 2007 en het in 2009 gelanceerde Cultuurplan voor Brussel waarin een integrale visie op de culturele toekomst van Brussel wordt ontwikkeld, zijn enkele in het oog springende voorbeelden. De culturele sector toont zich in deze projecten visionair, genereus en treedt buiten zijn eigen autonomie en circuit in een bescheiden poging om een bijdrage te leveren aan het toekomstige en per definitie complexe samenleven in een stad waarin er stilaan alleen nog maar minderheden bestaan, waarin meertaligheid voor iedereen een bittere noodzaak is geworden en waarin bv ook een Vlaams stadstheater geen andere keus heeft dan zich op openhartige en zelfbewuste wijze in te schakelen in een stedelijke realiteit die volstrekt niet meer te vergelijken valt met de jaren '70 of zelfs '80 van de vorige eeuw.

Veel meer dus dan op het vlak van de prestigieuze city-marketing waar glimmende musea en dito tentoonstellingen toe bijdragen, en ook meer dan op het vlak van de kwantificeerbare en zeker niet onbelangrijke bijdragen tot de lokale werkgelegenheid en de opwaardering van voorheen achtergestelde wijken ben ik van mening dat de culturele en kunstensector en vooral kunstenaars zelf essentiële schakels zijn in een zeer complexe stad die in meer dan één institutionele wurggreep zit, waarin het beleid het op een aantal terreinen (bv dat van een echt geïntegreerd cultuurbeleid) te vaak laat afweten, en die bovendien nog altijd ruim onvoldoende naar waarde geschat wordt door de gewesten die

haar omringen. In alle bescheidenheid ben ik dus van mening dat de culturele sector in deze stad een avant-garde rol vervult. Niet als de entertainers van dienst, niet als diegenen die prestigieus vertier bieden voor de happy few, ook niet als diegenen die zich uiteindelijk toch ook inschakelen in een loutere marktlogica waarin je echte waarde wordt bepaald door het aantal tickets dat je verkoopt, het aantal werknemers dat je onder contract hebt of het aantal restaurants waarvan je de omzet laat stijgen. Die zaken zijn ook belangrijk en ik kijk er zeker niet op neer. Maar onze uniciteit, onze echte bijdrage ligt elders, op het vlak van het samenleven, op het vlak van de zeer wezenlijke kwesties en vragen waarmee we vandaag op dwingende en soms gewelddadige wijze worden geconfronteerd – ecologie, democratie, interculturalisme. Op haar beste momenten biedt de culturele sector daarop antwoorden die getuigen van betrokkenheid en verbeeldingskracht. Hier en daar lijken ze soms misschien naïef of ontoegankelijk of gewoon gek. Maar ik denk dat de impact en waarde van een 'artistieke blik' op het samenleven in onze stad en in de wereld eigenlijk nog vaak fundamenteel wordt onderschat. En natuurlijk moet de avant-garde ten allen tijde de bereidheid en bescheidenheid hebben om terug te koppelen naar de hoofdtroepen, maar de hoofdtroepen moeten even goed de bereidheid en bescheidenheid hebben om de avant-garde naar waarde te schatten en haar niet meteen makkelijk af te serveren als elitair of al te complex. Voor vele complexe Brusselse vraagstukken bestaan nu eenmaal geen simpele oplossingen.

Wie de kracht van cultuur niet onderschatte was bv de in augustus overleden historicus Tony Judt. Judt had Europese roots maar leefde en werkte vooral in de Verenigde Staten. Judt was een man van de politiek die weinig publiceerde over kunst en cultuur. Maar in zijn laatste, zeer inspirerende en op zijn ziekbed geschreven boek 'Ill Fares the Land', vertaald als het 'Het land is moe', houdt hij een krachtig pleidooi voor maatschappelijke voorzieningen die compromisloos de 'hoogste' kunsten nastreven om die vervolgens voor een zo breed mogelijk publiek toegankelijk te maken. Voor Judt behoorde dat zonder enige twijfel tot de kerntaak van een gezonde samenleving en was dat een onmisbaar ingrediënt van welvarende steden.

Brussel heeft nog wel wat werk voor de boeg op dat vlak. We staan dan wel op de 11de plaats in de 'Global Cities Index' van Foreign Policy, onze culturele troeven zijn niet perse zeer zichtbaar of worden niet altijd helemaal au sérieux genomen. In ieder geval ben ik ervan overtuigd dat er voor Brussel geen welvarende toekomst is weggelegd zonder een dynamische culturele sector die op volle toeren draait en omwille van zijn specifieke uniciteit ondersteund wordt en naar waarde geschat.